

IZLOŽBA "IZ ARHIVA ALU - RANE GODINE; DUŠAN BRANKOVIĆ, STUDENT PRVE GENERACIJE "

ARIANA NOVINA □ voditeljica Arhiva Akademije likovnih umjetnosti, Zagreb

TAJANA VRHOVEC ŠKALAMERA □ voditeljica Fundusa Akademije likovnih umjetnosti, Zagreb

sl.1 Grupa polaznika "Privremene više škole za umjetnost i obrt", oko 1912.

Uz 95. obljetnicu Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu u Galeriji, nedavno otvorenoj novoj galeriji ALU, otvorena je izložba *Iz arhiva ALU-rane godine; Dušan Branković, student prve generacije* (20. prosinca 2002. - 15. ožujka 2003.). Autorice izložbe su prof. Ariana Novina i prof. Tajana Vrhovec Škalamera. Izložba je zamisljena kao osvrt na osnutak i likovno djelovanje prvih profesora i polaznika Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu.

Današnja Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu utemeljena je davne 1907. godine, naredbom Kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu pod nazivom *Kraljevsko zemaljsko više obrazovalište za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu*. Nekoliko mjeseci kasnije, taj je naziv preimenovan u *Privremenu višu školu za umjetnost i umjetni obrt* u Zagrebu.

Što je prethodilo osnivanju i tko su bili inicijatori otvaranja takve likovne ustanove u ovom dijelu Europe?

Dakle, osnivanje Privremene više škole za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu, proizalo je iz velike potrebe za znanjem na području likovnih umjetnosti, a do osnutka ustanove odlasci na školovanje u München, Beč, Rim i Pariz su bili neophodni (naravno za one koji su sebi takav studij mogli priuštiti).

Na poticaj dr. Icidora Kršnjavog, tadašnjeg predstojnika odjela za bogoštovlje i nastavu u Kraljevskoj zemaljskoj vladi, 1894. godine, sagrađeno je šest ateliera (gradio ih je Herman Bollé) za umjetnike koji su završili nauke u inozemstvu. To su bili: C. Medović, F. Kovačević, R. Valdec, R. Frangeš Mihanović, O. Ivecović i R. Auer. Tih šest ateliera sagrađeno je na starom zagrebačkom Prilazu, iza Zemaljskog rodilišta. Gotovo deset godina kasnije, krajem 1903. otvoren je privatni slikarski tečaj B. Čikoša Sessije i M. Clementa Crnčića, koji se nalazio u pregrađenoj mrtvačnici rodilišta.

Prvi nastavnici na novoosnovanoj ustanovi bili su: M. Clement Crnčić za crtanje, B. Čikoš Sessia za slikarstvo, R. Frangeš Mihanović za kiparstvo i B. Šenoa za povijest umjetnosti. Privremena viša škola imala je svoj ustrojni statut te disciplinarni red. Uvjet za upis u školu bio je da kandidat ima svršenu nižu realnu gimnaziju ili obrtnu školu, a na prijemnom ispitu se moralo polagati risanje živog modela (glave) ugljenom i kandidat je morao pokazati dovoljno vještine u crtanju.

Godine 1910. Zemaljska je vlada dogradila zgradu i time se proširila i obuka. Pored škole za crtanje, slikarstvo i kiparstvo uredila se obuka iz grafičke, otvorile su se radionice za lijevanje u sadri, lijevanje i obradu kovina. Uz problem dogradnje, škola je godinama imala i problem proširenja ljevaonice bronce u dvorištu škole. Ta ljevaonica je osnovana 1909. godine na poticaj Roberta Frangeša, a glavni radovi koji su tih davnih godina u njoj izliveni su: ukras na ulazu palače Croatia, brončani ukrasi na Sveučilišnoj knjižnici, reljef "Prosvjeta" za Bogoštovnu dvoranu i dr.

Neki od prvih učenika Privremene više škole bili su Ferdo Ćus, Ferdo Ivanšćak, Hinko Juhn, Mila Wodsedalek na kiparstvu, Ljubo Babić, Ivan Benković, Mira Ehrlich, Gabrijel Jurkić, Mihovil Krušlin, Lina Virant, Branko Petrović i Dušan Branković na slikarstvu. Prvi ravnatelj škole bio je Robert Frangeš.

Od Privremene više škole, s vremenom na vrijeme narucivali bi se kiparski i slikarski radovi za javne zgrade: za "Protivinsku restauraciju" (u prolazu iz llice u Samostansku ulicu), godine 1911./12. učenici škole radili su za Sveučilišnu biblioteku (tada u gradnji) sav kiparski posao od listića akantusa na stupovima, do velikih sova na krovu.

U svome početku škola je imala velikih teškoća: premali prostor, učenici su bili nedovoljno opskrbljeni materijalom, tzv. "večernji akt" se održavao pod slabom plinskom rasvjetom, a učenici su u većini bili na rubu egzistencije. Ali uza sve teškoće, u jesen 1908. u školu je bilo upisano 35 učenika. Nakon izlaska prve generacije iz škole, broj daka se u prosjeku godišnje nije više povećavao. Stagnacija broja upisanih učenika uvelike je pogodovalo to što je škola u svom nazivu imala pridjev "privremena" - prema tadašnjem austro-ugarskom sistemu osnivanja prosvjetnih ustanova kod nas. To je značilo da dak s položenim zaključnim ispitom nije imao velike šanse da se zaposli na neodređeno vrijeme u državnim ustanovama, već samo u privatnim.

Nastavnički kadar se godinama sve više povećavao, pa je tako 1913. godine prof. Ivo Kerdić, "akademski medailleur u Beču" imenovan strukovnim učiteljem škole, a u ljetu 1914. izdan je oglas da u Kerdićevu ciselarsku radionicu u "zlatarski i medaljerski tečaj" mogu biti primljeni "učenici Kr. zemaljske obrtnice škole, bravarskog i kiparskog tečaja i izučeni zlatari i graveri, koji bi željeli da se u ovoj struci usavrše".

Godine 1914. je Vojta Braniš imenovan pomoćnim učiteljem za "Ornamentalno i figuralno drvorezbarstvo", a Hinko Juhn je trebao nastupiti kao profesor u keramičkom odjelu, kako bi se lončarski obrt podigao na umjetničku razinu. Hocke Olga je 1919. imenovana stručnim učiteljem za ukrasno pismo, a Ljubo Babić izabran 1921. godine profesorom za scensku i grafičku umjetnost.

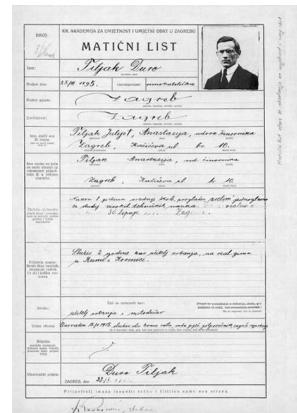
Osim slikanja i modeliranja prvi studenti su učili i anatomiju, perspektivu, kemiju, anatomiju životinja te povijest umjetnosti i ukrasno pismo. Anatomiju su u samom početku predavali Čikoš i Valdec, geometriju i perspektivu Ferdo Kovačević, a kasnije dr. David Segen, kemiju Ferdo Goglia, a anatomiju životinja - ravnatelj zemaljske potkivačke škole Podaubski. Od 1919. godine Ivan Hafner počinje na školi predavati metodiku za kandidate srednjoškolskog crtanja, čime se počinje stvarati kadar srednjoškolskih nastavnika crtanja.

Unatoč teškim socijalnim prilikama društveni život prvih studenata bio je vrlo raznolik. Tako je već 1908. godine organizirana prva priredba brukoša akademije pod organizacijom Velebita Rendića, a 1909. godine se na ulicama Zagreba mogla vidjeti neobična povorka studenata pod nazivom *Cirkus Buffalo Bill*. Većina tih zabava bila je priredena u korist Društva za podizanje radiona i domova mladim umjetnicima.

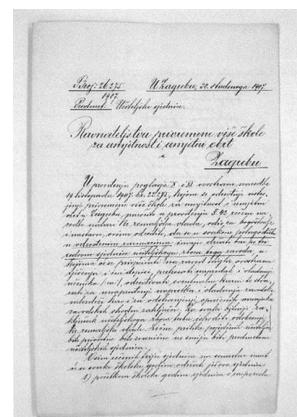
Od samog osnutka ustanove, studenti su odlazili s profesorima na rad u prirodi i na putovanja. Tako je prof. Crnčić gotovo svake godine vodio svoje studente u Dalmaciju i Primorje (najčešće Novi Vinodolski) na vježbanje učenika u slikanju i risanju morskih krajeva. Prvo veće putovanje u svijet bilo je 1908. u Veneciju, a 1911. dvadesetak učenika odlazi u Italiju razgledati muzeje i galerije. Godine 1912. prof. Valdec vodi desetak učenika kiparstva u Beč na *Umjetno-obrtnu izložbu*.

Iz prvih dokumenata Akademijina arhiva saznajemo da su rane godine (od 1907. do 1920.) bile usmjerene na umjetničko-obrtničko nastojanje, kao što govori i sam naziv škole, a osnutkom te važne ustanove, i neizmjernim zalaganjem njenih prvih profesora osnivača i studenata, utemeljeno je središte likovnog života naše sredine.

"DUŠAN BRANKOVIĆ, STUDENT PRVE GENERACIJE". Opsežnu arhivsku dokumentaciju o prva dva desetljeća naše likovne Akademije željeli smo na neki način "ilustrirati", a upravo nam se pronašao mape ranih radova Dušana Brankovića nametnuo kao izvanredna mogućnost. Po mnogočemu je put njegova slikarskog nauka karakterističan za našu sredinu s početka 20. stoljeća. U našem Arhivu o njemu je sačuvano vrlo malo podataka: ime i prezime u Matičnom imeniku, godina upisa (u prvoj generaciji upisanih studenata) - 1907., i opaska da je već iduće godine napustio studij i zaposlio se u nekoj gimnaziji izvan Zagreba. Njegovi radovi, međutim, pružili su nam o njemu mnogo kompleksniju i podrobnu sliku upotpunjenu sjećanjima iz obitelji slikara i nekoliko važnih podataka koje je prof. A. Novina pronašla istražujući u različitim arhivima.

sl.2 Matični list stare Kr. akademije za umjetnost i umjetnički obrt, Arhiva ALU, Zagreb

sl.3 Dokumenti iz Arhiva ALU, Zagreb

Roden je 1880. godine u Bjelovaru. Prvi crtež datiran 1896. godine s pečatom Kraljevske realne gimnazije u Zagrebu otkriva vrlo nadarenog dječaka čiji talent nije promaknuo nezapaženo. Pojavio se mecena (vjerovatno njegov rođak) koji mu omogućuje odlazak na školovanje u München, u tom trenutku glavno odredište čitave generacije hrvatskih slikara predvođenih Račićem i Kraljevićem. Sačuvano je nekoliko Brankovićevih crteža iz toga münchenskog razdoblja visoke crtačke vrijednosti.

Svakako bi bilo zanimljivo podrobnije istražiti taj period Brankovićeve školovanja, što bi bio doprinos potpunijem razumijevanju "Hrvatske škole" u Münchenu.

Prije 1907. umire Brankovićev mecena i on je prisiljen vratiti se iz Münchena, ali ne odustaje od školovanja. Javlja se na prijemni ispit Privremene više škole za umjetnost i umjetni obrt već prve godine njezina rada. Primljen je i marljivo crta vježbe u prvoj godini ostavljajući neprocjenjivo vrijedan uvid u način rada na netom osnovanoj Akademiji. Ali jedna od najtežih zapreka za nekoliko prvih generacija studenata Akademije za njega se pokazala nepremostivom.

Nije mogao plaćati razmjerno visoku školarinu (40 kr. po semestru), morao je napustiti studij i zaposliti se kao gimnaziski profesor prostoručnog i geometrijskog crtanja. Iako Branković nije završio svoje slikarsko školovanje, njegov talent nije se ugasio. Slikao je akvarele i ulja služujući po Hrvatskoj (Varaždin, Senj). Godine 1925. još se jednom želio vratiti Akademiji, ovaj put kao nastavnik akvarela, ali tada naglo umire od "vodene bolesti" u dobi od 45 godina.

Ovom izložbom Dušan Branković izvučen je iz potpunog zaborava, i možda će u budućnosti pridonijeti nekoj novoj valorizaciji institucionalne likovne naobrazbe u Hrvatskoj početkom 20. stoljeća.

Primljeno: 21. travnja 2003.

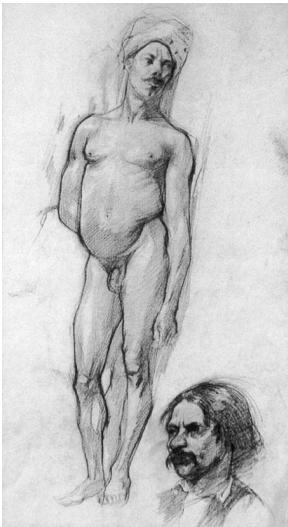
THE EXHIBITION "FROM THE ARCHIVES OF THE ACADEMY OF FINE ART - THE EARLY YEARS; DUŠAN BRANKOVIĆ, A FIRST GENERATION STUDENT

The marking of the 95th anniversary of the Academy of Fine Art in Zagreb was accompanied by the exhibition *From the Archives of the Academy of Fine Art - The Early Years; Dušan Branković, A First Generation Student*. The authoresses of the exhibition were Ariana Novina and Tajana Škalamera. The exhibition was conceived as a retrospective covering the founding and the artistic work of the first professors and students of the Academy of Fine Art in Zagreb.

In studying the comprehensive archival documentation covering the first two decades of the Zagreb Academy, the authoresses came across an unknown portfolio of early works by Dušan Branković.

His art studies are in many ways characteristic for our milieu at the beginning of the 20th century. The archive holds little information about him: his name in the Registry, the year of enrolment (he belonged to the first generation of enrolled students) - 1907, and the note that he left the Academy the following year and took up a teaching post in a secondary school outside Zagreb. His works, however, have provided us with a much more complex and thorough picture of him, which was enhanced by recollections by members of the painter's family and some important information professor A. Novina uncovered in various archives.

Through this exhibition, Dušan Branković has been brought out from complete anonymity, and his case may in the future contribute to a new valorisation of institutional art education in Croatia at the beginning of the 20th century.

sl.4 Crteži Dušana Brankovića, privatna zbirka